

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/45-1-26>

Тетяна БОДНАР,

orcid.org/0000-0002-1497-5955

*аспірант кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

(Львів, Україна) tanyabodnar15@ukr.net

СУЧАСНІ ПРАКТИКИ ВИКОРИСТАННЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ

Стаття присвячена сучасній проблемі нового способу забезпечення знань у закладах вищої школи України – змішаному навчанню. У зв'язку з популярним трендом залучення інформаційно-комунікативних технологій у різні сфери суспільного життя, зокрема в освітню, популярним стає метод змішаного навчання, який поступово та з успіхом реалізовується у європейських країнах, закладах вищої освіти Сполучених Штатів Америки більше 10 років. Представники вітчизняної науки, освітяни вищих освітніх закладів України також звертають увагу на новий освітній тренд і здійснюють спроби залучати іноземні практики гібридної форми навчання, однак нині можемо аналізувати більше теоретичних досліджень, висвітлених думок із приводу такої методики навчання, аніж практичних впроваджень і конкретних результатів. Мета статті – дослідити, чи практикують представники українських університетів метод змішаного навчання, на основі яких інструментів і чи забезпечує це конкретні результати. Можна стверджувати, що представники вітчизняних університетів поступово здійснюють практичні спроби наближення до зарубіжних практик використання змішаного навчання у навчальному процесі, проте спостерігаються певні відмінності між темпами розвитку інноваційних способів організації навчання в Україні та країнах Європи, США. Напрацювання, якими володіють європейські й американські університети, мають різницю щонайменше в 10 років, на відміну від України, де лише триває процес здобуття та спроб впровадити у наших ЗВО схожі або ж власні практики змішаного навчання. Тим не менше, коронавірусна криза стимулює освітян бути у тренді освітніх практик і значно пришвидшує процес удосконалення українських освітніх процесів.

Ключові слова: *змішане навчання, інформаційно-комунікативні технології, ІКТ-компетентність.*

Tetiana BODNAR,

orcid.org/0000-0002-1497-5955

Graduate Student at the Department of Pedagogy and Innovative Education

Lviv Polytechnic National University

(Lviv, Ukraine) tanyabodnar15@ukr.net

MODERN PRACTICES OF USING BLENDED LEARNING IN UKRAINIAN HIGHER EDUCATION

The article is devoted to the modern problem of a new way of providing knowledge in higher education institutions of Ukraine – blended learning. Due to the popular trend of involving information and communication technologies in various spheres of public life, including education, the method of blended learning is gaining popularity, which is gradually and successfully implemented in European countries, higher education institutions of the United States for more than 10 years ago. Representatives of domestic science, educators of higher educational institutions of Ukraine also pay attention to the new educational trend and try to attract foreign practices of hybrid education, but now we can analyze more theoretical research, opinions on such teaching methods than practical implementations and specific results. The purpose of this article is to investigate whether the representatives of Ukrainian universities practice the method of blended learning, on the basis of which tools and whether it provides concrete results. According to the selected higher education institutions of Ukraine for the use of blended learning, it can be argued that the representatives of domestic universities are gradually making practical attempts to approach foreign practices of blended learning in the educational process. However, there are some differences between the pace of development of innovative ways of organizing learning in Ukraine and European countries, in the United States. The achievements of European and American universities have a difference of at least 10 years, in contrast to Ukraine, which is only now in the process of obtaining and trying to introduce in our universities similar or own practices of blended learning. Nevertheless, the coronavirus crisis stimulates educators to be in the trend of educational practices and significantly accelerates the process of improving Ukrainian educational processes.

Key words: *blended learning, information and communication technologies, ICT competence.*

Постановка проблеми. XXI століття – це епоха динаміки, змін, непростих викликів і технологічних рішень. Освітня сфера щоразу зазнає різноманітних труднощів у зв'язку з новими рішеннями, інноваційними методиками освітніх лідерів думок європейських країн і країн Заходу, внаслідок чого українська освіта втрачає свою актуальність і українську молодь, котра обирає модернізовані освітні методи отримання знань. Не менш впливова проблема сьогодення, з якою зіштовхнулося людство, – Covid-19, що змусила представників освіти швидко реагувати на всебічні обмеження, пандемічні зони та вдатися до пошуків нових можливостей якісно забезпечувати молодь знаннями на віддаленій основі. Одним із популярних рішень серед закладів вищої школи України стало залучення інформаційно-комунікативних технологій в освітній процес, що привело викладачів і студентів до знайомства та пробного використання методу змішаного навчання. Сьогодні в українському освітньому просторі ще немає власних розроблених моделей змішаного та дистанційного навчання, тому поки що представники української вищої школи відштовхуються від зарубіжних практик і намагаються використовувати ті чи інші засоби, які на думку кожного закладу вищої освіти України є доцільними для них. Беручи до уваги форми організації навчання у докарантинний період, ми вже певною мірою користувалися зручністю змішаного навчання, коли йдеться про заочне навчання. З огляду на стрімкий розвиток інформаційно-комунікативних технологій і новаторських рішень від світових ІТ-компаній освітня сфера зараз надмірно сповнена цікавими, автоматизованими рішеннями для полегшення забезпечення й отримання знань без значних витрат зусиль і часу (такими як освітні блоги, портали, соціальні мережі, планери, веб-сторінки навчальних дисциплін, освітні платформи, хаби, віртуальні середовища тощо). Відповідно, тенденцію змішаної освіти можна офіційно вважати невід'ємною частиною навчального процесу, яка буде лише здобувати популярність серед студентської молоді та яку постійно слід досліджувати з метою формування, представлення та поширення власних практик, не опираючись на іноземний досвід.

Аналіз досліджень. Перед аналізом змішаного навчання на теренах українського освітнього простору було розглянуто доробок українських дослідників, науковців, педагогічних представників, котрі приділяли увагу змішаному навчанню. Серед них можна виокремити таких, як Р. В. Шаран, Ю. В. Овод, Є. В. Долинський, В. М. Кухаренко,

Ю. О. Жук, С. Антошук, Б. І. Шуневич, К. М. Гнезділова, С. О. Касярум, Т. С. Шроль, І. Ю. Слободянюк, Д. Медведовська, Т. Турчина, Л. Р. Данькевич, М. М. Мохова, О. О. Рафальська, роботи яких позначені зацікавленістю до проблеми змішаного навчання, ІКТ-компетентності викладачів і можливості залучення хмарних сховищ до процесу організації навчання як одного з нових методів подання навчальних матеріалів (Олійник та ін., 2006). Внаслідок аналізу вітчизняних досліджень (Гнезділова, Касярум, 2014) можна стверджувати, що теоретична база, присвячена проблемі змішаного навчання, вочевидь набула великих розмірів, однак із практичного погляду застосування запропонованих науковцям конкретних рішень для вдосконалення навчального процесу обох сторін – як викладача, так і студента – у сучасних реаліях практично не простежується (Шроль, 2016: 13).

Мета статті – проаналізувати розвиток змішаного навчання в українській вищій школі та тенденцію його практичного застосування в організації навчального процесу.

Виклад основного матеріалу. Темпи розвитку постіндустріального суспільства помітно швидші, ніж у попередніх поколіннях, тому готовність до безперервного самовдосконалення та підвищення кваліфікації протягом усього життя стає однією із пріоритетних вимог до сучасного суспільства. Якщо кілька десятків років тому достатньо було закласти у людину деякий обсяг знань і вмінь у школі чи університеті, спираючись на які, можна було успішно жити і працювати довгі роки, то зараз зростання темпів науково-технічного прогресу не дає нам такої можливості. Випускник повинен вміти вчитися, самостійно здобувати знання, вибудовувати свою траєкторію розвитку, інакше виникає ризик стати неактуальним у своїй професії. Пошук нових моделей навчання став актуальним завданням системи освіти. Одна з таких нових форм освіти – змішане навчання, що практикується в освітніх закладах США, Європи та країнах Південно-Східної Азії вже більше 10 років. Інтегрувавши кращі практики класно-урочної системи з передовими технологіями онлайн-навчання та колективної роботи, вдалося створити нову педагогічну стратегію, здатну змінити систему університетської освіти. Термін «змішане навчання» та відповідна термінологія з'являються наприкінці 90-х рр. Одна з перших згадок – прес-реліз компанії Interactive Learning Centers, у якому заявлялося, що компанія починає пропонувати понад двісті двадцять онлайн-курсів включно із курсами із застосуванням методології змішаного навчання. У літературі одночасно використовувалися кілька

близьких за змістом термінів: «змішане навчання» (blended learning), «гібридне навчання» (hybrid learning), а також technology-mediated instruction, web-enhanced instruction, mixed-mode instruction. Інститут Клейтона Крістенсена, котрий спеціалізується на вивченні підливних інновацій, спеціально приділяє увагу дослідженню тому, як вони інтегруються з освітнім процесом, звужуючи визначення, включаючи у нього всі необхідні компоненти, та пропонує використовувати таке визначення: «Змішане навчання – це освітній підхід, що поєднує навчання за участю викладача (віч-на-віч) з онлайн-навчанням і передбачає елементи самостійного контролю студентом шляху, часу, місця і темпу навчання, а також інтеграцію досвіду навчання з викладачем і онлайн» (What is blended learning?, 2019). Проаналізувавши розуміння методу змішаного навчання та його популяризації в освіті українськими науковцями, можна зробити підсумок: змішане навчання – це сучасний невід’ємний освітній спосіб забезпечення й отримання знань, що комбінує у собі можливості інформаційно-комунікативних технологій і людський фактор, утворюючи цілісну інноваційну формулу якісного забезпечення знань, особистісного та професійного розвитку як студентів, так і викладачів у сучасних освітніх динамічних умовах, зокрема у період коронакризи.

Із практичним досвідом використання змішаного навчання у європейських країнах та/або закладах вищої освіти Сполучених Штатів Америки ми неодноразово могли ознайомитися як із досліджень, наукових публікацій, літератури іноземних представників науки, так і з різних дописів, статей у мережі Інтернет, що дає розуміння того, що змішане навчання вже тривалий час користується успіхом у тамтешніх закладах освіти, його продовжують вдосконалювати й упроваджувати в ті чи інші процеси. Однак для кращого розуміння того, як працює змішане навчання у закладах вищої освіти України, варто проаналізувати, як топові українські ЗВО за версією UniRank (Top Universities in Ukraine, 2021) застосовують змішане навчання у власній практиці. Аналізуючи Київський національний університет імені Тараса Шевченка, ми приділили увагу змішаному навчанню із 2020 р. з настанням коронакризової ситуації, а саме переведенню на такі технології для навчання, як KNU Education Online, Google Meet і Google Classroom, MS Teams, Online Test Pad, Moodle, eAuthor (платформа створення е-курсів) і LingvaSkills з метою якісного забезпечення знань для всіх учасників навчального процесу (Про особливості організації освітнього процесу у II семестрі 2020–2021

навчального року, 2021). У Києво-Могилянській Академії змішане навчання було впроваджено для окремих факультетів, котрі дали згоду взяти відповідальність за організацію такої гібридної методики навчання студентів відповідних факультетів, проте з огляду на низку об’єктивних причин, які виникли перед початком навчального року – кількість захворювань на COVID-19, що зростає, та взята відповідальність Академії за здоров’я її студентів. – адміністрація Академії ухвалила зважене рішення щодо введення змішаного навчання для першого року бакалаврських і магістерських програм, а також продовження дистанційної форми для старших курсів. Дистанційне навчання реалізується через систему управління дистанційним навчанням (платформу DistEdu), систему керування вмістом, відповідного кадрового, матеріально-технічного та фінансового забезпечення. Окрім того, дистанційне навчання реалізується у синхронному й асинхронному режимах. Під час синхронного режиму навчання учасники одночасно приєднані до спеціалізованого середовища дистанційного навчання, організованого за допомогою програмного забезпечення. Під час асинхронного режиму навчання учасники взаємодіють між собою із затримкою в часі, застосовуючи водночас механізми розміщення (обміну) текстової, графічної та/або відео-, аудіоінформації, використовуючи сучасні інформаційно-комунікативні технології на кшталт коротких навчальних відео з допомогою Youtube, ZOOM, MS Teams (Повідомлення щодо формату навчання в НаУКМА, 2021).

При фізико-математичному факультеті Київського політехнічного університету імені І. Сікорського було сформовано науково-дослідну лабораторію «Дидактик» із метою забезпечення навчального процесу. Основними завданнями лабораторії – розробка й упровадження у навчальний процес сучасних технічних засобів навчання, комп’ютерних навчальних програм; розробка й адаптація нових методів навчання; підготовка та перепідготовка викладачів у галузі сучасних засобів навчання. Багато студентів факультету проходять тут переддипломну практику, отримують необхідні знання з використання сучасних дидактичних засобів і нових способів навчання. Лабораторія займається впровадженням у навчальний процес університету довідково-інформаційних комплексів із таких предметів, як хімія, фізика, математика, матеріалознавство, спецтехнологія. Гостро постала потреба більш широкого залучення студентів факультету до розробок новітніх методів і сучасних засобів навчання, до яких належать як суто технічні засоби у вигляді довідково-

інформаційних комплексів, так і комп'ютерні навчальні програми. Основна ціль – підготовка студентів як майбутніх викладачів на основі сучасних засобів навчання. У майбутньому планується розробка та впровадження у навчальний процес сучасної безпроводної системи «Єдиний дзвоник», системи е-розкладу занять, а також ІКТ-програм нового покоління (Прогресивні засоби навчання, 2021).

У Львівському національному університеті імені І. Франка також було прийнято рішення застосовувати спосіб змішаного навчання за принципом подання лекційних матеріалів онлайн на основі Moodle, MS Teams, а також із допомогою освітньої платформи Prometheus дещо раніше було реалізовано пробний проект змішаного навчання. Експерименти зі змішаним навчанням найкращого політехнічного університету світу MIT продемонстрували зростання навчальних результатів своїх студентів на 35%. Формат змішаного навчання передбачав запровадження онлайн-курсів провідних викладачів країни та світу у традиційний навчальний процес. Замість звичних лекцій і поточного контролю студенти дивилися відеолекції та виконували завдання безкоштовних онлайн-курсів, розміщених на платформі Prometheus, від найкращих викладачів України та світу. Серед масових онлайн-курсів, які використовувалися у рамках проекту, – Гарвардський курс «CS50» і курс від Стенфордського університету «Як створити стартап» (Львівський національний університет імені Івана Франка бере участь у пілотному проекті змішаного навчання, 2016).

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна здійснив власні спроби у використанні змішаного навчання шляхом приєднання до європейських проектів. До прикладу, трирічний проект KA2 «Підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов як шлях до багатомовної освіти та євроінтеграції (MultiEd)» у межах програми Erasmus+, пріоритетність якого – це освіта (впровадження нових методів викладання у навчальний процес), інтернаціоналізація, де одним з етапів проекту є популяризація серед викладачів ідей змішаного навчання та навчання протягом життя, що буде забезпечене безкоштовними семінарами за участі європейських експертів у різних регіонах України, а також розробкою електронного курсу для освітян з підвищення кваліфікації «Методологія CLIL» (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна став партнером проекту KA2, 2019).

Національний університет «Львівська політехніка» підійшов до проблеми змішаного навчання значно раніше, відкривши Центр інноваційних освітніх технологій, який створено з метою поши-

рення освітніх новацій як у межах політехніки, так і в інших закладах освіти України. До діяльності Центру залучаються науково-педагогічні працівники кафедри педагогіки й інноваційної освіти, представники інших кафедр Університету та інших ЗВО України. Серед технологічних інструментів, що практикуються у межах «Львівської політехніки», зустрічається Moodle, Zoom, MS Teams, Google Meets, віртуальне середовище – продукт НУ «ЛП», інформаційна система збереження публікацій та інших наукових матеріалів Science LP. Окрім цього, «Львівська політехніка» сформулила власну «Стратегію 2025» у якій університет щорічно відкрито ставить перед собою конкретні плани до наближення реалізації іноземних стандартів застосування змішаного навчання, зокрема впровадження інноваційних освітніх програм для підготовки фахівців, організацію додаткових занять щодо використання інформаційних технологій у навчальному процесі, забезпечення 100% розміщення у віртуальному навчальному середовищі електронних навчально-методичних комплексів навчальних дисциплін, забезпечення оснащення лекційних аудиторій мультимедійною технікою, реалізацію краудфандингового майданчика Startera, наповнення онлайн-курсів на інформаційному ресурсі Інституту дистанційного навчання, впровадження нової автоматизованої бібліотечної інформаційної системи та ін. (Стратегічний план розвитку Львівської політехніки до 2025 р., 2019).

Висновки. Проаналізувавши проблему розвитку змішаного навчання в межах українських закладів вищої освіти, можна зробити такі висновки. Процес розвитку змішаного навчання в Україні здійснюється повільними темпами. На перший погляд, у теоретичному плані зацікавленість вітчизняних науковців, педагогів на високому рівні. З безліччю публікацій, доповідями з наукових конференцій можна ознайомитися у глобальній мережі і не тільки, проте практичного застосування вищезгаданих публікацій у межах наших закладів вищої освіти майже немає, в окремих випадках університети долучаються до вже готових міжнародних програм, проектів із метою отримання релевантного досвіду, із чого можна зробити висновки про недостатній рівень інформаційно-комунікативної компетентності у підготовці майбутніх фахівців різних навчальних напрямів. Зокрема, слід виділити сучасну підготовку педагогічних фахівців, яких можна вважати спеціалістами нової формації, котрі після випуску з педагогічних факультетів мають забезпечувати належний якісний рівень знань новим студентським поколінням із метою збереження довіри та

визнання української молоді вітчизняних закладів вищої освіти. Вирішення проблеми уповільненого розвитку змішаного навчання в українській освітній практиці однозначно є, і воно полягає в інтенсифікації власного професійного зросту на базі спеціалізованих курсів вдосконалення знань в ІКТ, розвитку особистісних навичок на кшталт ініціативності, креативності, генерації та впро-

вадженні нових ідей для вдосконалення навчального процесу. Варто відходити від шаблонних форм організації навчання, продиктованих минулими роками ХХ століття, адже це може знецінити українську вищу освіту в очах не лише української молоді, а й молодих людей інших країн, котрі здійснюють свій вибір на здобуття вищої освіти в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Підвищення кваліфікації керівників освіти за дистанційною формою навчання : навчальний посібник / Олійник В. В., Биков В. Ю., Гравіт В. О., Кухаренко В. М., Жук Ю. О., Антошук С. В. Київ : Логос, 2006. 408 с.
2. Гнезділова К. М., Касярум С. О. Моделі та моделювання у професійній діяльності викладача вищої школи : навчальний посібник. Черкаси, 2011. 124 с.
3. Шроль Т. С. Змішане навчання як нова форма організації ІКТ-освіти. *Наукові записки РДГУ*. 2016. Вип. 13 (56). Ч. 1. С. 166–170.
4. Про особливості організації освітнього процесу у II семестрі 2020–2021 навчального року. URL: <http://www.univ.kiev.ua/news/11413>.
5. Повідомлення щодо формату навчання в НаУКМА. URL: <https://www.ukma.edu.ua/index.php/news/4835-povidomlennia-shchodo-formatu-navchannia-v-naukma>.
6. Прогресивні засоби навчання. URL: <https://kpi.ua/606-5>
7. Львівський національний університет імені Івана Франка бере участь у пілотному проєкті змішаного навчання освітньої платформи Prometheus. URL: <https://lnu.edu.ua/lvivskiy-natsionalnyj-universytet-imeni-ivana-franka-bere-uchast-u-pilotomu-proekti-zmishanoho-navchannya-osvitnoji-platformy-prometheus/>
8. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна став партнером проєкту KA2 «Підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов як шлях до багатомовної освіти та євроінтеграції (MultiEd)» у межах програми Erasmus+. URL: <http://www.multied.com.ua/blog/>
9. Стратегічний план розвитку Львівської політехніки до 2025 р. URL: <https://lpnu.ua/2025>
10. What is blended learning? The Clayton Christensen Institute. URL: <https://www.christenseninstitute.org/blended-learning/>
11. Top Universities in Ukraine 2021. Ukrainian University Ranking. URL: <https://www.4icu.org/ua/>.

REFERENCES

1. Oliinyk V. V., Bykov V. Y., Hravit V. O., Kukharenko V. M., Zhuk Y. O., Antoshchuk S. V. *Pidvyshchennia kvalifikatsii kerivnykiv osvity za dystantsiinoiu formoiu navchannia*. [Advanced training of heads of education in distance learning]. Tutorial, 2006, p. 408 [in Ukrainian].
2. Hnezdilova K. M., Kasiarum S. O. *Modeli ta modeliuvannia u profesiinii diialnosti vykladacha vyshchoi shkoly*. [Models and modeling in the professional activity of a high school teacher]. Tutorial, 2011, p. 124 [in Ukrainian].
3. Shrol T. S. *Zmishane navchannia yak nova forma orhanizatsii IKT-osvity*. [Blended learning as a new form of ICT education]. Proceedings RDHU, 2016, № 13 (56), Ch. 1, pp. 166–170 [in Ukrainian].
4. *Pro osoblyvosti orhanizatsii osvitnoho protsesu u II semestri 2020–2021 navchalnoho roku*. [The peculiarities of the organization of the educational process in the second semester of 2020–2021 academic year]. URL: <http://www.univ.kiev.ua/news/11413> (2021) [in Ukrainian].
5. *Povidomlennia shchodo formatu navchannia v NaUKMA*. [Notification on the type of training at NaUKMA]. URL: <https://www.ukma.edu.ua/index.php/news/4835-povidomlennia-shchodo-formatu-navchannia-v-naukma> (2021) [in Ukrainian].
6. *Prohresyivni zasoby navchannia*. [Progressive learning tools]. URL: <https://kpi.ua/606-5> (2021) [in Ukrainian].
7. *Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka bere uchast u pilotnomu proekti zmishanoho navchannia osvitnoi platformy Prometheus*. [Ivan Franko National University of Lviv participates in a pilot project of blended learning of the educational platform Prometheus]. URL: <https://lnu.edu.ua/lvivskiy-natsionalnyj-universytet-imeni-ivana-franka-bere-uchast-u-pilotomu-proekti-zmishanoho-navchannya-osvitnoji-platformy-prometheus/> (2016) [in Ukrainian].
8. *Kharkivskiy natsionalnyi universytet imeni V. N. Karazina stav partnerom proiektu KA2 "Pidvyshchennia kvalifikatsii vchyteliv inozemnykh mov yak shliakh do bahatomovnoi osvity ta yevrointehratsii (MultiEd)" u mezhakh prohramy Erasmus+*. [V. N. Karazin Kharkiv National University became a partner of the KA2 project "Professional development of foreign language teachers as a way to multilingual education and European integration (MultiEd)" within the Erasmus + program]. URL: <http://www.multied.com.ua/blog/> (2019) [in Ukrainian].
9. *Stratehichnyi plan rozvytku Lvivskoi politekhniki do 2025 roku*. [Strategic plan for the development of Lviv Polytechnic National University until 2025]. URL: <https://lpnu.ua/2025> (2019) [in Ukrainian].
10. *What is blended learning?* The Clayton Christensen Institute. URL: <https://www.christenseninstitute.org/blended-learning/> (2019).
11. *Top Universities in Ukraine 2021*. Ukrainian University Ranking. URL: <https://www.4icu.org/ua/> (2021).